

Notícies · News

XI Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics	163
Albert OLIVA RAMAL	
V Congresso Internacional do Romancero.	165
Salvador REBÉS MOLINA	
Oralités, de l'enquête à l'écoute.....	167
Sylvie SAGNES	
Archives as Knowledge Hubs: Initiatives and Influences.	169
Ave GORŠIČ	

XII TROBADA DEL GRUP D'ESTUDIS ETNOPOÈTICS «ETNOPOÈTICA, TERMINOLOGIA I MITJANS DE COMUNICACIÓ». Sueca, 11 i 12 de novembre de 2016

XII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics

Albert OLIVA RAMAL

Universitat Rovira i Virgili, Tarragona

Els dies 11 i 12 de novembre de 2016 va tenir lloc a Sueca, a l'Espai Fuster, la XII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics (GEE) organitzada per l'Institut d'Estudis Catalans, la Universitat d'Alacant, la Universitat de les Illes Balears, la Universitat Rovira i Virgili i l'Ajuntament de Sueca. El tema de la trobada fou «Etnopoètica, terminologia i mitjans de comunicació» i va reunir investigadors d'arreu dels Països Catalans amb la finalitat d'analitzar i tractar la presència de materials etnopoètics en els mitjans de comunicació i la terminologia usada en el camp d'estudi de l'etnopoètica.

La trobada es va inaugurar al matí del dia 11 amb la rebuda dels participants i la benvinguda oficial a càrrec de Víctor Labrado, Francesc Baldoví i Raquel Tamarit, alcaldessa de Sueca. Tot seguit, es va iniciar el primer bloc de comunicacions dedicat a «L'etnopoètica als mitjans de comunicació catalans», amb les presentacions de Josefina Roma (UB): «Mn. Francesc Baldelló i la difusió per ràdio i premsa del seu folklore litúrgic» i d'Albert Oliva (URV): «La difusió de la recerca folklòrica d'Eusebi Ribas Vallespinosa en la premsa comarcal i local de Valls de principis del segle xx». La tercera comunicació, aplegada en un segon bloc denominat «Qüestions terminològiques», va anar a càrrec de Vicent Vidal (UA), amb el títol «Etnopoètica, folklore, literatura popular: la denominació del camp d'estudi i de la matèria estudiada al País Valencià».

Després d'un descans, es van dur a terme les últimes comunicacions del matí, aplegades en el bloc «L'etnopoètica en els mitjans de comunicació illencs». Aquestes foren «El folklore a la revista mallorquina *Lluc* (1975-2000): entre la resistència i la vertebració del país», de Caterina Valriu (UIB); «Notes etnopoètiques al programa "Un lloc amb història" (IB3 Televisió)», de Tomàs Vibot, i «La Institució Pública Antoni M. Alcover i la difusió de les rondalles a través de la televisió i la ràdio», de Maria Magdalena Gelabert (UIB). Per acabar, Jaume Pérez, especialista en la figura i l'obra de Joan Fuster, va fer una visita guiada i comentada per les dependències de l'Espai Fuster, la casa que actualment alberga el llegat del gran i prolífic escriptor i assagista de Sueca, un dels intel·lectuals valencians més destacats del segle xx.

A la tarda, es van presentar les novetats bibliogràfiques i els últims materials etnopoètics publicats del grup. Emili Samper va parlar del número 4 d'*Estudis de Literatura Oral Popular / Studies in Oral Folk Literature* (2015); del número 41 de la *Revista d'Etnologia de Catalunya*, segona època (2016), i de l'*Aplec de cançons populars catalanes de Cels Gomis i Mestre (1841-1915)*, a cura de Salvador Palomar (2015). Maria Magdalena Gelabert va presentar *Cinc rondalles mallorquines d'Antoni M. Alcover (català-alemany)* (2015) i els darrers volums guanyadors del Premi Ciutat de Manacor d'Assaig (*Rondalla meravellosa i filosofia*, de Josep Temporal; *L'ofici i el do*, de Jordi Julià; *Els morts agraiats*, de Joan Mahiques, i *La revista Tresor dels Avis [1922-1928]*, de Margalida Coll). Francesc Gisbert, per la seva banda, va exposar

els continguts de la publicació *La Maria no té por* (2013), Carme Oriol va presentar el treball *Estudis de literatura popular (història i mètodes)* (2016) i Joan Borja va parlar de *Les llegendes secretes de Sara Llorens. Llegendes alacantines* (2016). Per últim, Joan-Lluís Monjo va presentar un avançament dels continguts del volum que recollirà les actes de l'XI Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics que va tenir lloc a Andorra l'any 2015.

La segona jornada de la XII Trobada va començar amb la comunicació «Revisió de terminologia etnopoètica al DIEC2», de Jaume Guiscafrè (UIB) i Josep Temporal. Seguidament, el GEE va celebrar l'assemblea anual en què es va acordar que la propera trobada del grup tindrà lloc a Manacor, els dies 17 i 18 de novembre de 2017, i també es va informar que el VII Curs de Cultura Popular s'organitzarà des de la Universitat Rovira i Virgili, el 19 i 20 d'octubre de 2017. En l'assemblea també es va decidir que es publicaran les actes d'aquesta XII Trobada i les curadores seran Anna Francés i M. Jesús Francés. Per últim, es va dur a terme la renovació parcial del grup gestor: Jaume Guiscafrè i Víctor Labrado continuen com a membres i s'hi incorpora Maria Magdalena Gelabert.

Després de l'assemblea, els assistents van poder gaudir d'una fantàstica paella a la Muntanyeta dels Sants, obsequi de l'Ajuntament de Sueca. Per cloure la trobada, el grup es va desplaçar fins a la ciutat de València, on va assistir a una partida d'escala i corda a l'històric Trinquet Pelayo, activitat que va servir de colofó de la XII Trobada del Grup d'Estudis Etnopoètics.

V CONGRESSO INTERNACIONAL DO ROMANCEIRO. Coimbra, 22, 23 i 24 de juny de 2017

V Congresso Internacional do Romanceiro

Salvador REBÉS MOLINA

Grup d'Estudis Etnopètics (Societat Catalana de Llengua i Literatura-IEC)

La transmissió cooperativa, a més de ser l'essència mateixa del folklore, constitueix un recurs imprescindible per a l'estudi del Romancer. També entre els especialistes hi ha d'haver una línia oberta de relacions, una xarxa informativa que connecti les diferents parcel·les territorials i lingüístiques, perquè tenim davant nostre una matèria massa complexa: transfronterera i domèstica; popular i erudita; antiga i contemporània, i literària, etnogràfica i musical alhora. Abans del I Coloquio Internacional, 1971 (Universidad Complutense de Madrid), dedicat a la tradició oral moderna, imperava una sola visió del gènere, circumscrita a la Literatura Espanyola dels segles XV al XVII. Aquell congrés, portat a terme per una generació excepcional i molt ben avinguda —la de Diego Catalán, Samuel G. Armistead, Joseph H. Silverman, Antonio Sánchez Romeralo i Braulio do Nascimento, a la qual s'adheriren el mestre Paul Bénichou i un jove Giuseppe Di Stefano, entre d'altres— fou un pas decisiu en la desclosa del nostre camp de recerca. No menys crucial havia de ser el II International Symposium, 1977 (University of California, Davis), on s'aprofundí en la bibliografia, l'extensió plurilingüística i la poètica del romancer, però, sobretot, s'hi presentà un model analític innovador «describiendo su articulación al nivel del discurso, al nivel de la intriga, al nivel de la fábula y al nivel actancial», amb paraules del seu impulsor, Diego Catalán. Per aquest camí van discórrer els dos col·loquis següents, 1982 (Universidad Autónoma de Madrid) i 1987 (El Puerto de Santa María). Des d'aleshores no s'havia celebrat cap congrés internacional, només simposis, certament remarcables, com ara el «Col·loqui sobre cançó tradicional», 1990 (Reus), l'«Encuentro internacional en homenaje a Paul Bénichou», 1999 (Sevilla), «El Romancero de la Gomera y el Romancero general a comienzos del Tercer milenio», 2001 (La Gomera) i, el més recent, «La edición del Romancero Hispánico en el siglo XXI», 2015 (Madrid).

Hem hagut d'esperar trenta anys, doncs, per gaudir d'aquest V Congreso Internacional do Romanceiro, fruit de l'esforç conjunt de la Universidade de Coimbra, el Centro de Literatura Portuguesa i la Fundación Ramón Menéndez Pidal. La conferència inaugural, «Escilas y Caribdis en la edición y estudio del Romancero hispánico», de Jesús A. Cid, va anar seguida d'un emotiu homenatge a Braulio do Nascimento, traspassat al setembre de 2016, en una sessió extraordinària moderada pel degà dels romancistes, Giuseppe Di Stefano. Hi intervingueren Pere Ferré, «A propósito dos “Processos de variação do romance” de Braulio do Nascimento»; Jerusa Pires, «Contribuição dos estudos de Braulio do Nascimento aos do Romanceiro no Brasil e na América Latina», i Lina Santos, «A variação no romance da tradição oral moderna portuguesa *Perseguição de Búcar pelo Cid*, uma perspectiva de análise».

Així com el Coloquio de 1971 va empènyer a l'estudi de la tradició oral i el de 1977 a l'anàlisi descriptiva, Coimbra representa l'entrada formal del romancer dins l'era de la informàtica i les comunicacions en línia, amb dues sessions

específiques titulades «Romanceiro e cultura digital». Sobre això caldria destacar, principalment, l'«Arquivo do Romanceiro Português da Tradição Oral Moderna» (<http://romanceiro.pt/>), establert per Pere Ferré da Ponte, Sandra Botto *et alii*, i l'«Archivo Digital del Romancero de la Fundación Ramón Menéndez Pidal» (<http://www.fundacionramonmenendezpidal.org/archivodigital>), que dirigeix Jesús A. Cid i que han presentat al congrés els seus col·laboradors Sara Sánchez Bellido i Álvaro Piquero. Així mateix, hem tingut notícia de l'actualització que prepara Suzanne Petersen per al lloc web «Pan-Hispanic Ballad Project» (<https://depts.washington.edu/hisprom>), on se centralitza i gestiona l'Índice General del Romancero (IGR), i hem conegut les expectatives de futur del «Fondo de Música Tradicional / Fons de Música Tradicional» (<https://www.musicatradicional.eu/ca/home>), dirigit per Emilio Ros-Fàbregas, de la Institució Milà i Fontanals (CSIC a Barcelona). A més, hem pogut constatar els avenços tècnics del «Riojarchivo», de l'Asociación Cultural Espiral Folk de Alberite (<http://www.riojarchivo.com/>), a càrrec de Javier Asensio. Al seu torn, Natália Albino Pires ha insistit en les virtuts de l'aplicació Ulisses, un IDE (Integrated Development Environment) que permet codificar, analitzar i editar qualsevol corpus baladístic. Fora de programa, el congrés ha servit per donar el ressò que mereix el *Boletín de Literatura Oral*, 1 (2017) (<https://dx.doi.org/10.17561/blo.vextrai1>), coordinat per David Mañero Lozano i David González Ramírez.

Atesa l'alta demanda d'inscripcions, amb un balanç final de 56 participants, entre comunicacions i conferències, els organitzadors van optar per les sessions paral·leles (vegeu <https://congressoromanceiro.wordpress.com/>), de manera que haurem d'esperar les actes, que són en curs d'edició, si volem conèixer l'esdeveniment al detall. En qualsevol cas, la trobada de Coïmbra ha assolit amb escreix el nivell i els objectius previstos, tant per la categoria dels assistents com per la multiplicitat dels assumptes tractats: tecnologia digital; art poètica, anàlisi i edició crítica; temes geogràfics; gèneres afins al romancer; mentalitats i ideologies; *Cancioneros* i romancer anterior a l'era moderna; música, etc. Les aportacions vinculades a Catalunya han estat les següents: Joan Mahiques, «Romance y romancillo en la literatura catalana de los siglos XV-XVI», una reflexió ben encertada sobre la diversitat mètrica en aquell període; Helena Rovira, «El Romance del enamorado y la Muerte y otros textos afines en la literatura y el folclore catalanes», en referència als punts de contacte amb la *Peregrinació del venturós pelegrí ab les Cables de la Mort*; Ramon Vilar, «Fisonomía musical de 10 canciones narrativas catalanas», representen les consideracions de Mn. Baldelló sobre els elements gregorians, i Salvador Rebés, «Versiones tradicionales no publicadas por Joan Amades». Per altra banda, sobre el Romancero de la Corona d'Aragó ens han parlat Vicenç Beltran, «Ya se asienta el rey Ramiro / ya se sienta a sus yantares», i el professor Giuseppe Di Stefano, en la conferència de cloenda «Entre ira regia y fin amor: el romance de Carlos de Viana y sus ecos». El cantant, musicòleg i medievalista Antoni Rosell va protagonitzar la cloenda musical amb el seu espectacle «Romanços», vuit temes interpretats *a capella*.

Confiam ara que no es faci esperar gaire el VI Congrés. Podrem dir així que Coïmbra ha estat, per damunt de tot, la represa venturosa i necessària d'una tradició.

ORALITÉS, DE L'ENQUÊTE À L'ÉCOUTE. HISTOIRE DES COLLECTES ET LEURS USAGES (XIXÈME – XXIÈME SIÈCLES). Carcassonne, 12 et 13 septembre 2017

Oralités, de l'enquête à l'écoute

Sylvie SAGNES

Chargée de recherches CNRS, IIAC – Equipe Lahic (EHES, CNRS)

Présidente de l'Ethnopôle GARAE

Née dans le sillage du romantisme, la collecte des archives orales se répand en France dans la seconde moitié du XIXÈME siècle, les efforts ainsi déployés rejoignant ceux des lexicographes du Siècle des Lumières qui notaient, au détour de la traduction d'un mot, telles coutume, croyance ou pratique. Président à toutes ces collectes la déploration de mondes en voie de disparition, menacés par l'urbanisation, le désenclavement des campagnes, la scolarisation et l'intrusion de l'écrit. Garder une trace de tous ces « monuments », de toutes ces « survivances » sert alors le projet d'une histoire de l'humanité et d'une élucidation de ses origines, projet commun aux explorateurs, missionnaires et colonisateurs investis outremer dans des entreprises ethnographiques. De l'évolutionnisme au structuralisme, de la dialectologie à la sociolinguistique, les changements de paradigmes, d'objets et de méthodes n'épuisent pas par la suite l'intérêt des chercheurs pour les expressions orales, si bien que de nos jours, le collectage, facilité par les moyens techniques à notre disposition, est encore et plus que jamais pratiqué. Ce faisant, comme hier, le chercheur n'a pas l'exclusive de cette saisie, non plus que des usages de ces archives, le travail s'inscrivant alors, selon des modalités qui varient d'un projet à l'autre, dans une démarche de conservation et de valorisation, confortée aujourd'hui par la promotion de la notion de « patrimoine culturel immatériel ». C'est cette histoire plurielle et toute en nuances que proposait de parcourir l'Ethnopôle GARAE (Groupe audois de recherche et d'animation ethnographiques) au cours du colloque *Oralités, de l'enquête à l'écoute. Histoire des collectes et leurs usages (XIXÈME – XXIÈME siècles)*, dont l'ambition était d'offrir la parenthèse de réflexivité que requiert pareil objet qui ne cesse de se réinventer, quoique depuis longtemps et intensément investi. Pour l'appréhender, et sans prétention d'exhaustivité, trois axes ordonnaient le propos : langues, littérature orale, mémoires orales.

L'atelier « langues » a fait état de quelques-unes des initiatives qui, du XVIIIÈME siècle à nos jours, dénotent d'un intérêt toujours renouvelé pour les dialectes. Si les modalités de mise en forme des résultats (dictionnaires, atlas linguistiques, corpus d'archives orales) ne varient guère au fil du temps, les préoccupations au fondement des enquêtes font quant à elles montre de sensibles variations. Ainsi, les curiosités ethnographiques dont peuvent se teinter les travaux des lexicographes du siècle des Lumières (Astruc, Boissier de Sauvages, Bonet, Séguier) ont-elles par la suite fait place à des approches en termes de phonologie historique et de géolinguistique (*Atlas linguistique de France* d'Edmont, dit *ALF*), et plus récemment aux aménagements basilectaux (*Atlas linguistique du landin des Dolomites et des dialectes limitrophes*), ou encore à la dimension syntaxique des parlers oraux. Ce faisant, le renouvellement des centres d'intérêt, loin de rendre caduques et inutilisables les collectes plus anciennes, autorisent plus d'une revisite. Ainsi en va-t-il

du programme SYMILA (Syntactic Microvariation of in the Romance Languages of France), attaché à la découverte du contenu syntaxique caché de l'*ALF*. L'atelier a par ailleurs rendu compte des opérations de patrimonialisation dont tous ces fonds peuvent faire l'objet quand bien même la vocation patrimoniale n'est pas première, comme elle peut l'être, au contraire, s'agissant d'entreprises plus récentes à l'instar de re-Tramontana. C'est le cas des Archives de la parole, fondées par le linguiste Ferdinand Brunot en 1911, aujourd'hui numérisées et accessibles en ligne, dans Gallica (BnF) et désormais dans Europeana.

Les communications consacrées à la littérature orale ont de leur côté mis l'accent, moins sur les collectes elles-mêmes (leur contexte historique, leurs protagonistes, leurs motivations, leurs résultats), que sur les sources qui en sont issues, pour souligner d'abord la diversification de leur nature avec la généralisation du recours au magnétophone dont les collecteurs, de retour sur le terrain dans le sillage des mouvements régionalistes des années 1970 et 80, ont fait grand usage. L'on s'est également accordé à faire observer le foisonnement des matériaux, dont participent de nouvelles générations de collecteurs (par exemple les étudiants des classes de folklore et de littérature orale du programme de Philologie catalane à Tarragone) aussi bien que les bibliothèques numériques qui mettent à la disposition de tous des trésors jusqu'alors peu accessibles. Les intervenants ont mis en évidence le souci d'intégration de ces matériaux plus ou moins nouveaux, et ce, à différents niveaux : l'inventaire et le catalogage (Catalogue français du conte, Arxiu de Folklore de la Universitat Rovira i Virgili), l'étude des contes et plus globalement de la littérature populaire, sans oublier la transmission dont la nécessité prend un nouveau tour, à l'heure où s'en mêlent des évolutions diverses, les unes propres au domaine (la professionnalisation des conteurs et la spectacularisation de la performance portée à la scène), les autres plus générales (le triomphe de la notion de PCI).

De même que les deux précédentes sessions, l'atelier « Mémoires orales » est revenu sur le tournant numérique et sa capacité à insuffler un second souffle aux enquêtes les plus anciennes, dont les résultats peuvent être cités, contextualisés et réutilisés par des publics diversifiés. Quel que soit leur âge, les matériaux concernés s'avérant souvent personnels et donc sensibles, leur diffusion suppose le respect d'une éthique et de règles, lesquelles sont encore en bonne part à inventer, compte-tenu de la relative nouveauté des contextes d'usage (une bibliothèque numérique, une exposition ou une création théâtrale). L'autre point fort abordé concerne l'implication, non plus seulement des informateurs, mais de l'ethnologue dans la redistribution de la parole sollicitée, corollaire de la dimension politique reconnue à l'oralité et à l'expression mémorielle. Favoriser le réveil d'une communauté soit disant « endormie » tout en encourageant sa résistance au récit dominant de l'histoire, faire réfléchir à la vie politique et sociale d'un lieu, enclencher une démarche citoyenne en même temps qu'une muséologie testimoniale constituent autant d'occurrences d'une approche pragmatique de la recherche à laquelle l'objet mémoire semble singulièrement prédisposer.

ARCHIVES AS KNOWLEDGE HUBS: INITIATIVES AND INFLUENCES. ESTONIAN FOLKLORE ARCHIVES 90. Tartu, 25–28 September 2017

Archives as Knowledge Hubs: Initiatives and Influences

Ave GORŠIČ

Research Fellow, Estonian Literary Museum, Estonian Folklore Archives
(Co-Chair of the SIEF Working Group on Archives)

The Estonian Folklore Archives (EFA) of the Estonian Literary Museum celebrated its 90 fruitful years with an international conference “Archives as Knowledge Hubs: Initiatives and Influences” on September 25–28 in Tartu, Estonia. The bilingual opening day featured an opening plenary session given by Mall Hiimäe (EFA) and several presentations – double numbers of folkloristic journals with guest editors from the EFA – “Mäetagused” 66, 67 (editor Mall Hiimäe) and the Estonian English-language “Folklore” 67, 68 (editor Janika Oras). Also, Helen Kõmmus from the Estonian Folklore Archives presented brand new CD-DVD set *Hiiumaa rahvalaulud, pillilood ja tantsud (Helisalvestusi Eesti Rahvaluule Arhiivist II)* (Traditional Songs, Instrumental Pieces and Dances of Hiiumaa [Recordings from the Estonian Folklore Archives II]). There were also openings of two exhibitions – Aivo Põlluäär (EFA) composed a photo exhibition of most “liked” photos from EFAs Facebook page and Reet Hiimäe from the Folklore department of the Literary Museum introduced an exhibition on censoring of the archival manuscripts at the Estonian Literary Museum.

“Archives as Knowledge Hubs” underlined the role of cultural archives as mediators of knowledge between various times, interest groups, and communities with focus on the different aspects of the processes present in the lifecycles of archives and the roles of individuals, institutions and ideologies in creating and forming these processes. This theme brought together over 40 presentations from Europe, North America, South America and Australia.

The three plenary sessions of the conference were given by Mall Hiimäe, Sadhana Naithani (India) and Dace Bula (Latvia). In their presentations, each of them showed the influence of folklorists and their work, ideologies and societal processes, and the restrictions and impacts these agents bring on the work conducted by folklore archives and on folklore studies in general.

The conference formed into nice sections according to the topics of presentations – archives, society, community; archives and digital challenges; dance; music; individuals and archives; meanings, concepts, actions; historic persons/events and archives; nations, culture and folklore. Presenters addressed the histories of particular folklore archives and specific nature of certain collections there (e.g. minority folklore), the different levels of necessity and value of culture/tradition archives for researchers and communities, reflections of cultural and ideological processes in society through archival collections and the influence of technology on the exchange and gathering of knowledge.

The role of folklore, folkloristics and folklore archives in and for the society were indeed the main topics addressed in presentations, offering different examples of the paths taken previously and discussing the possible ways for the future, in the digital era. Involving communities via collecting portals, using

crowd-sourcing and harvesting websites has become a normality, offering the archives a way to reach further, to new collaborations, but bringing about the questions of what, why and how to collect and preserve. There are still individuals, groups, shifts in society and cultural scene, and ideological changes determining the nature of folklore items today, but the need for quicker feedback has brought into foreground the questions of guarding personal and sensitive data more than perhaps before. Not to mention another normality for archiving and research – the lack or existence, and the extent of funding, which in turn also determines the possibilities and changes for folklore archives as knowledge hubs.

In spite of all the lacks, gaps and hurdles, there is a drive within the folklore archives to continue being these particular and special knowledge sources, gateways, stations or hubs – by continuously collecting, preserving, disseminating, researching and, last but not least – supporting one another.

In this spirit of support and collaboration, “Archives as Knowledge Hubs” also hosted a meeting of representatives from the Network of Nordic and Baltic Tradition Archives. Those present gave an overview of the state of play of their archives and future undertakings. Also, the National Folklore Collection from Dublin and several Nordic folklore archives not present sent in their reports by e-mails. During the meeting, future conferences were decided upon. The next conference of the Network of Nordic and Baltic Tradition Archives together with the SIEF Working Group on Archives will take place in Vilnius in autumn 2018. In addition, the members of the network discussed joint projects to be initiated in 2018 and the networks’ plans for the next couple of years.

Conference guests also had the opportunity to explore the funds of the Estonian Folklore Archives, experience ghost stories by Ronk Ronk Tours and enjoy a visit to the Estonian National Museum.

In accordance with the digital era, the “Archives as Knowledge Hubs” had several Skype presentations and was streamed live online. The conference can be relived at <http://www.uttv.ee/otsing#sona=archives>. The conference was organised by the Estonian Folklore Archives of the Estonian Literary Museum in collaboration with the Network of Nordic and Baltic Tradition Archives and the Centre of Excellence in Estonian Studies.

The organisers would like to thank colleagues from near and far for attending, following us online, for the good wishes, provoking questions and thoughts and insights into their work and the different yet similar folklore archives!